

RATOWANIE PRZESZŁOŚCI KSZTAŁTOWANIE PRZYSZŁOŚCI

Dziesięciolecie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Europy
Program „7 Most Endangered”, 2013–2023

RATOWANIE PRZESZŁOŚCI KSZTAŁTOWANIE PRZYSZŁOŚCI

Dziesięciolecie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego Europy
Program „7 Most Endangered”, 2013–2023

SPIS TREŚCI

4 SPAJAJĄCA SIŁA DZIEDZICTWA

6 DETERMINACJA I WSPÓŁPRACA

8 IDEALNIE DOBRANI PARTNERZY

10 NA CZYM POLEGA PROGRAM 7ME?

12 MAPA OBIEKTÓW OBJĘTYCH 7ME

16 PRZYKŁADY OCHRONY DZIEDZICTWA

PRZYKŁADY SUKCESÓW

16 OGRÓD GIUSTI (WŁOCHY)

18 POMNIK BUZŁUDŹA (BUŁGARIA)

20 DREWNIANE KOŚCIOŁY (RUMUNIA)

22 KARYLIONY PAŁACU W MAFRZE (PORTUGALIA)

24 PUSTELNIA SAN JUAN DE SOCUEVA (HISZPANIA)

26 OBROTOWY MOST COLBERTA W DIEPPE (FRANCJA)

PRZYKŁADY PORAŹEK

28 BUDYNEK Y-BLOCK I KOMPLEKS BUDYNKÓW RZĄDOWYCH (NORWEGIA)

30 STAROŻYTNE MIASTO HASANKEYF I JEGO OKOLICE (TURCJA)

32 PARTNERZY

SPAJAJĄCA SIŁA DZIEDZICTWA

Dziedzictwo kulturowe to znacznie więcej niż tylko „kamienie i kości” z przeszłości. To niewyczerpane źródło inspiracji i wskazówek na przyszłość. Gdy można na własne oczy zobaczyć osiągnięcia ludzi, którzy istnieli przed nami, a także własnymi rękami dotknąć rezultatów ich wysiłków, łatwo znaleźć inspirację do tego, by w przyszłości stworzyć coś równie imponującego.

Dziedzictwo kulturowe jest kluczem do naszej europejskiej tożsamości. Bez niego wzrost gospodarczy nie miałby sensu. Jego spajająca siła łączy Europejczyków i społeczności lokalne.

Europejski Bank Inwestycyjny świetnie rozumie i dostrzega tę siłę. Ochrona dziedzictwa jest ważnym czynnikiem, który bierzemy pod uwagę przy ocenie nowych projektów inwestycyjnych bądź przy udzielaniu pożyczek miastom lub regionom na projekty rewitalizacji miast, uwzględniające często element dziedzictwa.

Spajająca siła oraz jej powiązanie z misją i działaniami EBI jest również powodem, dla którego dziesięć lat temu Instytut EBI we współpracy z Europa Nostra, czołową siecią ochrony europejskiego dziedzictwa, uruchomił program na rzecz ochrony siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego, 7 Most Endangered (7ME). Zależało nam na nawiązaniu współpracy z myślą o ochronie zagrożonych zabytków i miejsc.

Program łączy szeroką wiedzę ekspercką w dziedzinie kultury i działalność lobbingową Europa Nostra z umiejętnościami ekspertów EBI w zakresie oceny technicznej i planowania działań na rzecz ocalenia dziedzictwa. Wsparcia udzielają również wolontariusze będący często aktualnymi lub emerytowanymi pracownikami EBI.

W programie nie chodzi (tylko) o pieniądze. Każdy wybrany projekt otrzymuje od Instytutu EBI dotację w wysokości 10 000 EUR. Chociaż środki te niekoniecznie wystarczą, by ocalić konkretny obiekt, mogą jednak pomóc w sfinansowaniu kampanii informacyjnej lub studium wykonalności, które są niezbędne w procesie ochrony zagrożonego zabytku, czy na przykład w zakupie niezbędnej plandeki do ochrony dachu kościoła w okresie zimowym. Korzyści mogą być jeszcze większe, jeśli dany obiekt zakwalifikuje się do pomocy doradczej lub finansowania EBI.

Instytutowi EBI i organizacji Europa Nostra udało się uratować wiele obiektów zagrożonych zapomnieniem lub zniszczeniem. Korzystając z naszych wspólnych sieci, zwiększyliśmy świadomość na temat europejskiego dziedzictwa kulturowego.

Celem programu 7ME jest nie tylko ratowanie zabytków. Chodzi w nim również o zjednoczenie ludzi na poziomie lokalnym i regionalnym w celu znalezienia najlepszego sposobu na ocalenie naszego materialnego i niematerialnego dziedzictwa.

Dobrym przykładem jest nagroda Costasa Carrasa przyznana niedawno przez Europa Nostra przy wsparciu Instytutu EBI. Pierwszym jej laureatem została rumuńska organizacja pozarządowa ARA – Architecture. Restoration. Archaeology (architektura, odbudowa, archeologia). Nagroda odegrała istotną rolę w ratowaniu dziedzictwa Roşia Montană, jednego z pierwszych obiektów objętych programem 7ME ze względu na jego zagrożenie związane z projektem wydobywania złota metodą odkrywkową na wielką skalę.

Obiekt Roşia Montană znajduje się obecnie na liście światowego dziedzictwa i na liście światowego dziedzictwa w zagrożeniu, dlatego można uznać go za uratowany. Działania ARA na tym się jednak nie kończą i obejmują szkoły letnie dla studentów architektury, obozy dla wolontariuszy oraz program ratowania i ochrony dziedzictwa kulturowego i społeczności, łączący lokalnych właścicieli zabytkowych budynków, specjalistów w dziedzinie dziedzictwa kulturowego oraz darczyńców i wolontariuszy.

Wszystko to ukazuje spajającą siłę prężnego społeczeństwa obywatelskiego i dowodzi, że współpraca z doświadczonymi profesjonalistami i emerytowanymi ekspertami może prowadzić do sukcesu. Podkreśla też znaczenie podnoszenia świadomości na temat zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego i zwraca uwagę na dostępne rozwiązania.

Całość procesu nie jest łatwa. Wymaga czasu, wysiłków i współpracy. Na szczęście sukcesy są częstsze niż porażki. W 7ME nie chodzi jednak o liczby. Chodzi o ochronę i odbudowę. Instytut EBI z dumą wspiera te działania.

Szczęśliwej dziesiątej rocznicy, 7ME.

Shiva Dustdar, dyrektorka Instytutu EBI

DETERMINACJA I WSPÓŁPRACA

W ciągu dziesięciu lat pracy wybrano 56 zagrożonych zabytków i obiektów w 31 krajach. Około 20% projektów zostało pomyślnie ukończonych, w kolejnych 50% osiągnięto dobry lub średni postęp, a tylko trzy projekty można uznać za nieudane.

To dobra wiadomość. Pomyślne wyniki są efektem innowacyjnego programu „7 Most Endangered”, łączącego wiedzę architektoniczną i historyczną Europa Nostra oraz jej siłę lobbingsową z wiedzą techniczną i finansową wolontariuszy – emerytowanych inżynierów, ekonomistów i finansistów EBI. Instytut EBI łączy z kolei wszystkie te elementy.

Europa Nostra pomagała chronić zagrożone dziedzictwo kulturowe już przed 2013 rokiem, ale to w ciągu ostatnich dziesięciu lat nowa współpraca z Instytutem EBI stała się sztandarową inicjatywą obu organizacji.

Liczne badania wykazały ekonomiczne uzasadnienie inwestowania w dziedzictwo kulturowe i ratowania zagrożonych zabytków. Dzięki zabytkom kultury Europa jest głównym celem podróży turystycznych, a roli dziedzictwa w rewitalizacji miast i rozwoju obszarów wiejskich nie należy bagatelizować. W dyskusjach na temat Europejskiego Zielonego Ładu podkreślono niedawno pozytywny wkład dziedzictwa kulturowego w zwiększanie odporności na zmianę klimatu.

Projekty nominowane i wybrane do objęcia programem 7ME są bardzo zróżnicowane: od zamków po mosty i od fabryk po kościoły. Ratowanie zabytków lub obiektów wymaga czasu i ciągłych wysiłków na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Choć sprawozdania techniczne sporządzane przez ekspertów Instytutu EBI mają często kluczowe znaczenie, to rzadko są ostatnim etapem naszej pracy.

Nieraz łatwiej jest osiągnąć pomyślne rezultaty, gdy zagrożone są zabytki, których zły stan jest wynikiem wielu lat zaniedbań i braku zainteresowania. Trudniej o to w przypadkach, gdy deweloper ma już pomysł na nowe wykorzystanie terenu. A jeszcze trudniej, gdy los zabytku uzależniony jest od polityki.

Istotne znaczenie może mieć również struktura własnościowa obiektu. Znacznie trudniej jest ocalić obiekty mające wielu właścicieli (np. w przypadku domów w historycznej części miasta) niż zabytki należące do jednego właściciela, publicznego bądź prywatnego.

Kluczowym czynnikiem jest często dostęp do finansowania. W ramach programu 7ME dostępna jest jedynie dotacja związana z dziedzictwem, EBI Heritage Grant. Może ona jednak otwierać drogę do możliwości związanych z funduszami strukturalnymi UE, a także z kredytami EBI lub funduszami ze źródeł krajowych i prywatnych. Wiele działań można w rzeczywistości wykonać niskim kosztem. Jak pokazuje przykład mostu Colberta w Dieppe, uratowanie zabytku może być nawet tańsze niż realizacja w tym samym miejscu nowej inwestycji.

Z tych wszystkich powodów 7ME zasługuje na to, by trwać i rozwijać się przez kolejne dziesięć lat, a nawet dłużej.

**Guy Clausee, współzałożyciel programu 7 Most Endangered
Wiceprezes wykonawczy Europa Nostra**

IDEALNIE DOBRANI PARTNERZY

PYTANIA DO SNEŠKI QUAEDVLEIG-MIHAILOVIĆ I JEJ ODPOWIEDZI

Sneška Quaedvlieg-Mihailović jest sekretarzem generalnym Europa Nostra i współzałożycielką programu 7ME

JAK POWSTAŁ PROGRAM 7 MOST ENDANGERED?

Pamiętam, jak 10 lat temu, gdy przebywałam na urlopie, otrzymałam służbowy e-mail. Gdy mam wolne, zwykle nie zaglądam zbyt często do służbowej skrzynki, ale zobaczyłam, że nadawcą tej wiadomości był Europejski Bank Inwestycyjny. Zależało mi, by na nią odpowiedzieć, ponieważ nigdy nie przypuszczałam, że EBI mógłby chcieć z nami współpracować. Nadawcą e-maila był Guy Clause, który potem został szefem Instytutu EBI. Miał on pomysł na nowy projekt związany z ratowaniem zabytków kultury w Europie i zaproponował mi współpracę. Od dawna marzyłam o rozpoczęciu takiego projektu. Od razu przyjąłem propozycję i od tamtej pory wszystko układa się idealnie.

DLACZEGO TAK BARDZO ZALEŻY PANI NA OCHRONIE EUROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA?

Troska o historię była dla mnie ważna od najmłodszych lat. Jako dziecko uczyłam się francuskiego, a przez dziesięć lat również gry na pianinie. Myślę, że to wpłynęło na moje zainteresowanie przeszłością Europy. Gdy dorosłam, chciałam studiować historię sztuki, ale wszyscy mówili mi, że to szaleństwo i że nie da się w ten sposób zarobić na życie. Studiowałam więc prawo, jednak idea Europy i znaczenie ochrony naszej kultury nigdy nie przestały mnie fascynować. Dorastałam w Belgradzie, w byłej Jugosławii, gdzie przez wiele lat mieliśmy do czynienia z wielokulturowością. A potem utraciłam swój kraj, co było dla mnie traumatycznym przeżyciem. Krótco po tym, jak dołączyłam do Europa Nostra, zbombardowano Dubrownik i zniszczono wiele obiektów kultury. Myślę, że wszystkie moje doświadczenia życiowe wpłynęły na to, że rozbudziła się we mnie pasja do promowania Europy przez kulturę oraz robienia wszystkiego, co w mojej mocy, aby zjednoczyć Europejczyków.

JAKA BĘDZIE PRZYSZŁOŚĆ PROGRAMU 7 MOST ENDANGERED?

Gdy dziesięć lat temu stworzyliśmy program, byliśmy pionierami. Teraz stał się on jednak marką z własną tożsamością, od której ludzie wiele oczekują. Uratowaliśmy wiele obiektów. Walka o zachowanie europejskich wartości i kultur jest dziś o wiele bardziej widoczna dla opinii publicznej, a także istnieje w świadomości liderów na poziomie lokalnym i międzynarodowym. Myślę więc, że mamy przed sobą obiecującą przyszłość, bo ludzie zaczynają rozumieć, iż nasze obiekty dziedzictwa nie są odnawialne. Jeśli je utracimy, nie powrócą. W czasach, gdy zewnętrzne siły próbują nas podzielić, posiadanie czegoś, co spaja Europę, takiego jak nasza kultura, pomaga przezwycięzać kryzysy i trzymać się razem.

CO BY BYŁO, GDYBY NIE ISTNIAŁY PROGRAMY OCHRONY DZIEDZICTWA?

Na poziomie lokalnym zawsze będą ludzie, którzy walczą o dziedzictwo. Nie możemy więc powiedzieć, że gdyby nie my, niczego by nie uratowano. Piękno tego programu polega jednak na tym, że dzięki niemu Europa może pokazać solidarność oraz udowodnić, iż istnieje europejska historia, którą należy ocalić – historia, która łączy Europę z obywatelami. Wspieramy działania lokalnych mieszkańców, bo to oni wykonują większość pracy, aby ocalić naszą przeszłość z myślą o naszej przyszłości. I będą tę ciężką pracę kontynuować.

CO ODPOWIEDZIAŁABY PANI KOMUŚ, KTO STWIERDZIŁBY, ŻE NIE TRZEBA POŚWIĘCAĆ CZASU NA OCHRONĘ PRZESZŁOŚCI?

Odpowiedziałabym, że budowanie przyszłości bez wiedzy o przeszłości jest bardzo niebezpieczne. Obecnie jesteśmy mocno ukierunkowani na przyszłość, choć wszyscy od wielu pokoleń korzystamy z ludzkiej pomysłowości i nauki. Powinniśmy czerpać inspirację z przeszłości do budowania przyszłości. Różnorodność kulturowa, którą odziedziczyliśmy, zbliża nas do siebie i przypomina nam o tym, co łączy ponad granicami. Zawsze znajdą się ludzie, którzy będą próbowali nas podzielić, wmówić nam, że się różnimy i że jedna kultura jest ważniejsza od drugiej. Ale dla mnie zachowanie naszego wspólnego dziedzictwa jest jednym z najlepszych sposobów na walkę z nacjonalizmem i manipulowaniem naszą przeszłością, naszą historią i naszą kulturą. Promujemy człowieczeństwo w nas wszystkich i piękno różnorodności.

NA CZYM POLEGA PROGRAM 7ME?

Każdego roku w czerwcu lub lipcu Europa Nostra rozpoczyna trwający do września nabór zgłoszeń zagrożonych zabytków w Europie. Członkowie Europa Nostra i organizacje partnerskie, a także organy publiczne i podmioty prywatne działające w sferze dziedzictwa mogą nominować obiekt przez wypełnienie stosownego formularza.

Propozycje ocenia komisja ekspertów ds. dziedzictwa z Europa Nostra i Instytutu EBI, która do końca roku wybiera maksymalnie 14 zgłoszeń. Ostateczną listę siedmiu najbardziej zagrożonych obiektów wybiera zarząd Europa Nostra.

Zabytki i obiekty wybierane są przede wszystkim z uwzględnieniem ich dziedzictwa i wartości kulturowej, a także bezpośredniego zagrożenia, na jakie są narażone. Na proces selekcji istotnie wpływają również takie czynniki, jak zaangażowanie lokalnej społeczności oraz prawdopodobieństwo uzyskania wsparcia publicznych i prywatnych interesariuszy na rzecz ratowania tych obiektów. Innym ważnym czynnikiem jest potencjał obiektów do odegrania roli katalizatora zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Eksperti ds. dziedzictwa i eksperci techniczni z Europa Nostra i Instytutu EBI przeprowadzają misje polegające na ocenie obiektów objętych programem 7ME organizowane wspólnie z nominującymi. Wielodyscyplinarne zespoły pomagają opracować realny plan działania we współpracy z krajowymi i lokalnymi podmiotami publicznymi oraz prywatnymi. Następnie przygotowywane jest sprawozdanie techniczne podsumowujące wyniki i zalecenia.

Pomoc może polegać na przykład na konkretnych propozycjach nowych, możliwych do zrealizowania funkcji dla budynków lub miejsc po renowacji, wsparciu technicznym w celu oceny dostępnych rozwiązań, doradztwie finansowym w zakresie możliwości pozyskania funduszy europejskich, pomocy w znalezieniu odpowiednich partnerów publicznych lub prywatnych bądź umiejętności oraz rozwoju wiedzy.

Jednocześnie od 2021 roku każdy z siedmiu wybranych projektów kwalifikuje się do otrzymania dotacji EBI w wysokości maksymalnie 10 000 EUR, musi być opracowany we współpracy z nominującym oraz przedłożony do zatwierdzenia przez Instytut EBI. Dotacja musi wносить pewną wartość dodaną do projektu, na przykład w postaci środków na przygotowanie planu marketingowego lub turystycznego bądź opracowanie konkretnego badania.

MAPA OBIEKTÓW OBJĘTYCH 7ME

56 OBIEKTÓW

2013

Amfiteatr rzymski w Durrës,

ALBANIA

Strefa buforowa
historycznego centrum
Nikozji,

CYPR

Fortyfikacje Vaubana,
Briançon,

FRANCJA

Renesansowy klasztor w San
Benedetto Po,

WŁOCHY

Klasztor i kościół Jezusowy
w stylu manuelińskim,
Setúbal,

PORTUGALIA

Krajobraz górniczy Roşia
Montană,

RUMUNIA

Ormiański kościół św. Jerzego,
Mardin,

TURCJA

2014

Historyczna maszyna
sceniczna w teatrze Bourla,
Antwerpia,

BELGIA

Sąsiedztwo osiedli Dolcho
i Apozari, Kastoria,

GRECJA

Cytadela w Alessandrii,

WŁOCHY

Karyliony Pałacu Narodowego
w Mafrze,

PORTUGALIA

Drewniane kościoły
w południowej Transylwanii
i północnej Oltenii,

RUMUNIA

Kolorowa zabudowa
szeregowa, Czerniachowsk,

ROSJA

Synagoga w Suboticy,

SERBIA

2016

Stanowisko archeologiczne
Ererouyk i wioska Ani Pemza,

ARMENIA

Twierdza morska Patarei,
Tallin,

ESTONIA

Port lotniczy Helsinki-Malmi,

FINLANDIA

Obrotowy most Colberta
w Dieppe,

FRANCJA

Kampos w Chios, wyspa Chios,

GRECJA

Klasztor św. Antoniego
z Padwy, Estremadura,

HISZPANIA

Starożytne miasto Hasankeyf
i jego okolice

TURCJA

2018

Postbizantyjskie kościoły
w Voskopoja i Vithkuqi,

ALBANIA

Historyczne centrum Wiednia,

AUSTRIA

Pomnik Buzłudza,

BUŁGARIA

Zespół klasztorów i pustelnia
Dawit Garedża,

GRUZJA

Kasyno w Konstancy,

RUMUNIA

Grecki sierociniec Prinkipo,
Wyspy Książęce,

TURCJA

Fabryka lodu Grimsby Ice
Factory,
ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO

2020
Albański Teatr Narodowy,
Tirana,
ALBANIA

Zamek Jezeří, Horní Jiřetín,
CZECHY

Zamek Sammezzano,
Toskania,
WŁOCHY

Budynek Y-Block, dzielnica
rządowa, Oslo,
NORWEGIA

Elektrociepłownia Szombierki,
Bytom,
POLSKA

Twierdza Belgradzka i jej
okolice,
SERBIA

Stadion Plečnika, Lublana,
SŁOWENIA

2021
Parowa kolejka zębata
Achensee, Tyrol,
AUSTRIA

Historyczny kompleks
cmentarny Mirogoj, Zagrzeb,
CHORWACJA

Pięć Wysp Egejskich
Południowych,
GRECJA

Ogród Giusti, Werona,
WŁOCHY

Monastyr Visoki Dečani,
KOSOWO*

Poczta Główna, Skopje,
MACEDONIA PÓLNOCNIA

Kaplica i pustelnia San Juan de
Socueva, Kantabria,
HISZPANIA

2022
Most Zogu,
ALBANIA

Klasztor Récollets, Nivelles,
BELGIA

Miasto-ogród La Butte Rouge,
w pobliżu Paryża,
FRANCJA

Historyczne centrum
Stolberga,
NIEMCY

Łaźnie Neptuna, Băile
Herculane,
RUMUNIA

Pałac Orléans-Borbón Palace,
w pobliżu Kadyksu,
HISZPANIA

Twierdza Crèvecoeur, Den
Bosch,
NIDERLANDY

2023
Stacja kolejowa w Kortrijk,
Kortrijk,
BELGIA

Cmentarz Pamięci
Partyzantów, Mostar,
BOŚNIA I HERCEGOWINA

Twierdza Tchakvinji, Zugdidi,
GRUZJA

Zespół Domu Sióstr, dawna
osada morawska, Kleinwelka,
NIEMCY

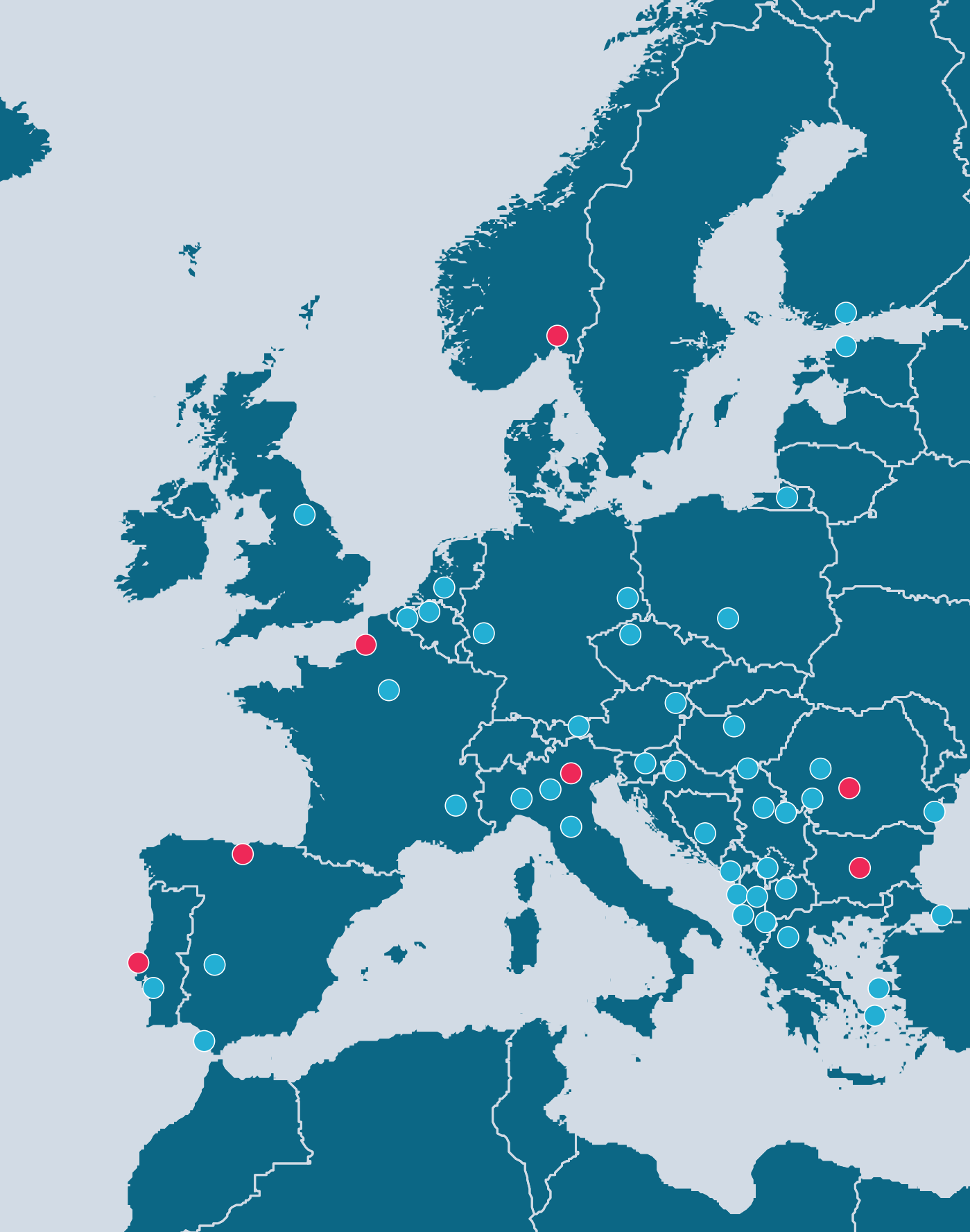
Park pamięci Memento Park,
Budapeszt,
WĘGRY

Krajobraz kulturowy Sveti
Stefan, Paštrovići,
CZARNOGÓRA

Młyny wodne w Bistricy,
Petrovac na Mlavi,
SERBIA

Ponadto w 2016 roku za
najbardziej zagrożony obiekt
dziedzictwa kulturowego
uznano Lagunę Wenecką, a
w 2022 roku uznano za takie
ukraińskie dziedzictwo
kulturowe.

* Użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska państw członkowskich UE w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244/1999 oraz opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 22 lipca 2010 r. w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa.

● 7 najbardziej zagrożonych obiektów wybranych na potrzeby tej broszury

PRZYKŁADY SUKCESÓW

OGRÓD W WERONIE NARODZIŁ SIĘ NA NOWO

OGRÓD GIUSTI W WERONIE

XVI-wieczny ogród Giusti (Giardino Giusti) w Weronie, jeden z siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego objętych programem w 2021 roku, był pierwszym beneficjentem dotacji EBI Heritage Grant na rzecz dziedzictwa, której celem jest pomoc w ratowaniu zagrożonych obiektów.

Dotacja w wysokości 10 000 EUR pomogła w odnowieniu ogrodu, które polegało na przesadzeniu roślin i wykonaniu innych prac. Projekt wzmocnił odporność tego miejsca, które ucierpiało znacząco w wyniku trzech silnych burz w 2020 roku.

Ogród pochodzi z 1570 roku i został zaprojektowany przez hrabiego Agostina Giustiego. Jest to jeden z najdoskonalszych przykładów typowego renesansowego ogrodu, który przetrwał w pierwotnej formie i należy nadal do jednej rodziny. Szczególne znaczenie kulturowe ogrodu Giusti, który jest otwarty dla publiczności i przyciąga wielu odwiedzających, wiąże się z projektem i cechami włoskiego ogrodu.

Burza z sierpnia 2020 roku oraz pośredni wpływ pandemii COVID-19 w latach 2020 i 2021 ukazały wrażliwość ogrodu na ekstremalne warunki pogodowe i zaniedbania.

„Mamy obowiązek zrobić wszystko, co w naszej mocy, aby chronić naszą historyczną architekturę oraz nasze parki przyrodnicze i ogrody, które przypominają o minionych stuleciach” – mówi Giovanni Perbellini, architekt mieszkający w pobliżu ogrodu, pomysłodawca projektu renowacji w ramach programu 7ME.

„ MAMY OBOWIĄZEK ZROBIĆ WSZYSTKO, CO W NASZEJ MOCY, ABY CHRONIĆ NASZĄ HISTORYCZNĄ ARCHITEKTURĘ ORAZ NASZE PARKI PRZYRODNICZE I OGRODY, KTÓRE PRZYPOMINAJĄ O MINIONYCH STULECIACH ”

W sprawozdaniu technicznym opracowanym przez ekspertów 7ME z Europa Nostra i Instytutu EBI zaproponowano sposoby zachowania delikatnego piękna tego miejsca oraz jego wartości historycznej i architektonicznej, a także zagwarantowania, by walory te przetrwały wiele lat.

Właściciele ogrodu Giusti złożyli również wniosek o fundusze unijne, Włochy przeznaczyły bowiem środki z programu NextGenerationEU na renowację historycznych ogrodów. Wnioskodawcy podkreślili, że ogród został wybrany w ramach programu 7ME, a także dołączyli sprawozdanie techniczne ekspertów 7ME. Uważają, że wsparcie otrzymane w ramach programu 7ME znacząco przyczyniło się do wybrania ich obiektu. Ogród Giusti zajął 63. miejsce spośród 813 obiektów wybranych na podstawie tysięcy wniosków i otrzymał środki w wysokości 1,1 mln EUR.

Photo credits: Europa Nostra, Giardino Giusti

Photo credits: Europa Nostra, Giardino Giusti

Photo credits: Europa Nostra, Giardino Giusti

NOWE ŻYCIE KULTOWEGO OBIEKTU W BUŁGARII

POMNIK BUZŁUDŹA

Zbudowany w czasach komunizmu na szczycie bałkańskiego pasma górskiego przecinającego Bułgarię, pomnik Buzłudża w stylu brutalistycznym miał ilustrować osiągnięcia reżimu i upamiętniać utworzenie Bułgarskiej Partii Komunistycznej pod koniec XIX wieku.

Wnętrze okrągłego budynku z betonu ozdobione jest mozaikami, które upamiętniają postacie historyczne i istotne wydarzenia z tamtych lat. Wolnostojąca kopuła (o średnicy 60 metrów) obejmuje główną salę galową i dwie okrągłe mozaikowe ściany. Część pomnika stanowi także 70-metrowa wieża, zwieńczona komunistyczną gwiazdą, którą można było podświetlić na czerwono, aby była widoczna z bardzo daleka.

Kilka lat po jego odsłonięciu, gdy upadł reżim komunistyczny, pomnik został opuszczony. Rozkradziono miedziane blachy pokrywające dach, zabrano okna i wyposażenie, a część mozaik uległa znacznemu zniszczeniu.

Pomysłodawca projektu, fundacja Projekt Buzłudża, chce nadać pomnikowi nowe życie: planuje zwiększenie jego bezpieczeństwa i funkcjonalności, uratowanie jak największej liczby mozaik oraz znalezienie nowych sposobów wykorzystania i zintegrowania pomnika z jego lokalizacją w parku przyrody, w pobliżu grobowców starożytnych królów Tracji (wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO).

„To niezwykła budowla, nie tylko ze względu na jej wygląd, lecz także dlatego, że jest ważną częścią bułgarskiej historii” – mówi Dora Iwanowa, która stworzyła fundację w celu zachowania budynku i z pomocą Richarda Mortena Fawcusa z University of Central Lancashire w Wielkiej Brytanii nominowała go do objęcia programem. „To miejsce przyciągało moją uwagę od samego początku. Byłam pod wrażeniem, że mamy w Bułgarii takie arcydzieło architektury. Zszokowało mnie też to, że po prostu stało ono opuszczone”.

Po opublikowaniu sprawozdania 7ME w 2018 roku obiekt zyskał również zainteresowanie Fundacji Getty'ego, która kilkakrotnie przekazała pieniądze na renowację mozaik oraz przygotowanie kompleksowego projektu renowacji. Miasto Kazanłyk i region Stara Zagora, w którym znajduje się pomnik, są zainteresowane renowacją pomnika i włączeniem go do ambitnego regionalnego projektu promującego odpowiedzialną turystykę. W latach 2021 i 2022 zorganizowano festiwal

Open Buzludzha. Iwanowa, której fundacja ma siedzibę w Sofii, powiedziała, że nominacja pomnika przez 7ME naprawdę dodała jej sił i pokazała na arenie europejskiej, iż jest to szczególne miejsce kultury, które należy ocalić.

„W przeszłości pomnik nie był uważany za zabytek i po prostu pozostawiono go na pastwę losu” – mówi. „Jesteśmy bardzo wdzięczni za to, że doceniono go na nowo. To bardzo nam pomogło. Dziś pomnik jest już wpisany na listę dziedzictwa narodowego”.

Pod uwagę bierze się wykorzystanie funduszy europejskich wraz z innymi możliwymi źródłami finansowania. Jako dobry przykład dysonansu związanego z dziedzictwem, Buzludzha może pomóc w edukacji przyszłych pokoleń, aby mogły lepiej zrozumieć historię i wartości demokracji.

**„ JESTEŚMY BARDZO WDZIĘCZNI
ZA TO, ŻE DOCENIONO GO NA
NOWO. TO BARDZO NAM POMOGŁO.
DZIŚ POMNIK JEST JUŻ WPISANY
NA LISTĘ DZIEDZICTWA
NARODOWEGO ”**

„Ochrona takich miejsc jest ważna, ponieważ przechowują one naszą tożsamość kulturową i jednoczą społeczeństwo wokół wspólnych celów” – mówi Iwanowa. „Obiekty dziedzictwa kulturowego kryją w sobie niezbadany potencjał ekonomiczny, który może przyciągnąć do regionów zrównoważoną turystykę i fundusze rozwojowe. Są one również bardzo ważne z punktu widzenia edukacji i dyskusji o przeszłości, zwłaszcza jeśli jest ona trudna lub kontrowersyjna”.

WSPÓŁPRACA POZWALA URATOWAĆ DZIESIĄTKI KOŚCIOŁÓW

DREWNIANE KOŚCIOŁY W POŁUDNIOWEJ TRANSYLVANII I PÓŁNOCNEJ OLTENII (RUMUNIA)

Ten szeroko zakrojony program obejmował ponad 60 drewnianych kościołów w odległych wioskach w dwóch regionach, które zostały wybrane jako jeden z siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego w 2014 roku.

Kilka kościołów odnowiono pod przewodnictwem bardzo aktywnej organizacji pozarządowej Pro Patrimonio Foundation.

Wśród nich na uwagę zasługuje drewniany kościół we wsi Urși w okręgu Vâlcea w Rumunii. Ten piękny XVIII-wieczny kościół ozdobiony freskami namalowanymi w sposób typowy dla tradycji post-bizantyjskiej odrestaurowano modelowo przy użyciu tradycyjnych materiałów i technik. W projekt zaangażowała się lokalna społeczność, eksperci i międzynarodowi wolontariusze. Był to jeden z pierwszych przykładów wykorzystania crowdfundingu do sfinansowania kosztów tego typu przedsięwzięcia.

„TEN PIĘKNY XVIII-WIECZNY KOŚCIOŁ OZDOBIONY FRESKAMI NAMALOWANYMI W SPOSÓB TYPOWY DLA TRADYCJI POST-BIZANTYJSKIEJ ODRESTAUROWANO MODELOWO PRZY UŻYCIU TRADYCYJNYCH MATERIAŁÓW I TECHNIK”

Działania te zostały docenione nagrodą Grand Prix oraz nagrodą publiczności w konkursie European Heritage Awards/Europa Nostra Awards 2021, najwyższym europejskim wyróżnieniem w dziedzinie dziedzictwa kulturowego.

Nagrody przyznano podczas ceremonii, która odbyła się w Wenecji podczas Szczytu Europejskiego Dziedzictwa Kulturowego 2021. Około 7 tys. osób z całej Europy głosowało na nagrodę publiczności za pośrednictwem strony internetowej Europa Nostra.

Oprócz doradztwa służącego polepszeniu współpracy między stronami i racjonalizacji etapów remontu wielu kościołów, Instytut EBI wsparł również finansowo opracowanie podręcznika konserwacji drewnianych kościołów, który opublikowano w Bukareszcie w 2017 roku w językach angielskim i rumuńskim. Podręcznik jest przeznaczony dla lokalnych księży oraz decydentów i ma ułatwić im przewidywanie pogarszania się stanu tych drewnianych konstrukcji i zapobieganie temu procesowi. Został on już wykorzystany w kilku innych krajach, w których znajdują się podobne kościoły, na przykład w Norwegii.

Ponadto dotacja Instytutu EBI umożliwiła przeprowadzenie badań technicznych w dwóch kościołach, z których jeden jest obecnie restaurowany.

Photo credits: Europa Nostra, Mihai Bodea

DZWONY PRZYSZŁOŚCI

KARYLIONY PAŁACU W MAFRZE W PORTUGALII

Po południu 2 lutego 2020 roku, po 20 latach ciszy i złożonym procesie renowacji, karyliony Pałacu Narodowego Mafra w Portugalii, umieszczone na liście siedmiu najbardziej zagrożonych obiektów w 2014 roku, zagrały ponownie podczas niezapomnianego koncertu inauguracyjnego, który zgromadził ponad 6 tys. osób na placu przed pałacem.

Umieszczenie projektu w programie siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego ułatwiło władzom publicznym uznanie go za priorytetowy. W sprawozdaniu techniczno-finansowym sporządzonym przez Instytut EBI podkreślono potrzebę i uzasadnienie renowacji oraz poparto przyjęte podejście.

“RENOWACJA KARYLIONÓW (...) POMOGŁA PRZYCIĄGNĄĆ NOWYCH SŁUCHACZY I POWIĄZAĆ PAŁAC W MAFRZE (...) Z KRAJOWĄ I MIĘDZYNARODOWĄ TURYSTYKĄ ORAZ SFERĄ DZIAŁALNOŚCI MUZYCZNEJ”

Program konserwatorski niemal w całości sfinansowało portugalskie Ministerstwo Kultury, jego całkowity koszt wyniósł 1,7 mln EUR i był on realizowany od maja 2018 roku do grudnia 2019 roku.

Dwie wieże bazyliki Pałacu Narodowego w Mafrze, jednego z najważniejszych dzieł epoki baroku w Portugalii, zawierają unikalny zestaw 119 dzwonów odlanych z brązu, podzielonych na karyliony, dzwony liturgiczne i dzwony godzinowe. Te wyjątkowe instrumenty muzyczne o czterooktawowym zasięgu dźwięków są największymi zachowanymi XVIII-wiecznymi karylionami na świecie.

Ze względu na zaniedbanie i niewystarczającą konserwację drewniane konstrukcje podtrzymujące dzwony groziły zawaleniem, co z kolei zagrażało stabilności wież i samego zabytku. Także same dzwony niszczały przez lata i były w złym stanie.

Renowacja karylionów wzmocniła więź zabytku z muzyką dzięki nawiązaniu współpracy z uniwersytetami i szkołami muzycznymi. Pomogła również przyciągnąć nowych odbiorców i powiązać pałac w Mafrze – jedno z najważniejszych dzieł epoki baroku w Portugalii, obejmujące bazylikę, klasztor, pałac królewski i bibliotekę, w której znajduje się 36 tys. książek – z krajową i międzynarodową turystyką oraz sferą działalności muzycznej.

Photo credit: Europa Nostra, Centro Nacional de Cultura

SIŁA NAPĘDOWA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

KAPLICA I PUSTELNIA SAN JUAN DE SOCUEVA, KANTABRIA, HISZPANIA

San Juan de Socueva to starożytna pustelnia i kaplica położona w skalistych górach na południe od gminy Arredondo w Kantabrii w północnej Hiszpanii. Zbudowano ją obok zespołu jaskiń, które ludzie zamieszkiwali od czasów starożytnych.

Niedawno ustalono, że kaplica pochodzi z lat 660–680 n.e., i uważa się ją za najstarszą budowlę sakralną w Kantabrii. Nadal pełni ona funkcję religijną i jest głęboko zakorzeniona w społeczności, która nadal okresowo celebrowała kult św. Jana Chrzciciela.

Teren należący do diecezji Kantabrii i jego otoczenie, w tym nierówna ścieżka dojazdowa, uległy znacznej degradacji i wymagały pilnych napraw.

Dzięki lokalnej społeczności miejsce to zostało nominowane w kategorii z siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego w 2021 roku. Na podstawie sprawozdania technicznego sporządzonego przez ekspertów Instytutu EBI Departament Kultury Kantabrii

**“ RENOWACJA ZABYTKU MOŻE
PRZYCZYNIĆ SIĘ DO PRZYSZŁEGO
ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU TYCH
TERENÓW WIEJSKICH, NA KTÓRYCH
SPADA LICZBA LUDNOŚCI ”**

wyraził gotowość do sfinansowania pilnej renowacji obiektu i regularnego przekazywania radzie miasta środków na jego konserwację, a także na zagwarantowanie bezpieczeństwa dla odwiedzających.

Renowacja zabytku może przyczynić się do przyszłego zrównoważonego rozwoju tych terenów wiejskich, na których spada liczba ludności.

Rada Miasta Arredondo również wyraziła zainteresowanie promocją obiektu i zaoferowała, że przeznaczy na ten cel przestrzeń na drugim piętrze swojej siedziby. Rozważane jest stworzenie kompleksowej wystawy, obejmującej prezentację trójwymiarową i inne materiały informacyjne.

Władze Kantabrii zamierzają zbudować nowe muzeum, które zastąpi i pozwoli rozszerzyć istniejące Muzeum Prehistorii i Archeologii Kantabrii. W tym celu złożyły już wniosek o finansowanie z EBI. Zespół 7ME zaproponował stworzenie pomieszczenia przeznaczonego specjalnie do promowania tego obiektu (a może nawet do przedstawiania jego reprodukcji), co znacznie poprawiłoby jego rozpoznawalność wśród opinii publicznej.

Photo credit: Europa Nostra, Miguel de Arriba

Photo credit: Europa Nostra, Miguel de Arriba

DO URATOWANIA MOSTU WYSTARCZY JEDNA OSOBA

MOST COLBERTA W DIEPPE

Zbudowany w tym samym czasie co wieża Eiffla i z wykorzystaniem tych samych technik i materiałów budowlanych (żelaza pudlarskiego), most Colberta w Dieppe we Francji jest ostatnim dużym mostem obrotowym w Europie, który działa nadal z oryginalnym mechanizmem hydraulicznym.

Zaprojektowany przez inżyniera Paula Alexandre'a i otwarty w 1889 roku, most ten jest najdłuższą tego typu konstrukcją z 70,5-metrową jezdnią. Kabina operatora, zaprojektowana przez architekta Jeana Prouvégo, stanowi eleganckie uzupełnienie bardzo charakterystycznej sylwetki mostu oraz ma walory historyczne i estetyczne.

Most Colberta jest jedynym łącznikiem między historycznym centrum Dieppe a dzielnicą portową Le Pollet i codziennie przemieszcza się po nim 12 tys. pojazdów i 1800 pieszych. Obiekt funkcjonuje nieprzerwanie i niezawodnie od prawie 130 lat. Renowacja mostu z 1889 roku będzie kosztować od 4,5 do 5 mln EUR.

Rozpoczęcie procesu ochrony mostu nie było łatwe. Pascal Stefani, technolog z Dieppe, który nominował most do programu 7ME, zainteresował się projektem częściowo dlatego, że uwielbia piękne konstrukcje mechaniczne. Aby uratować most, pomógł zebrać tysiące podpisów, złożyć wnioski o dofinansowanie oraz uzyskać zgodę polityków. „Pracowałem nad tą sprawą dziesięć godzin dziennie przez siedem lat mojego życia” – mówi. „Na szczęście projekt okazał się sukcesem”.

**“ LUDZIE BUDUJĄ ZA DUŻO
MURÓW, A ZA MAŁO MOSTÓW ”**

Z powodu zagrożenia wyburzeniem przez administrację portu most znalazł się na liście siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego w 2016 roku. W związku z tym eksperci zalecili, aby most Colberta niezwłocznie nominowano do statusu pomnika narodowego. Obiekt otrzymał ten status w 2020 roku, co oznaczało jego ocalenie.

Na pytanie, dlaczego ratowanie mostów jest ważne i dlaczego tak ciężko pracował nad tym projektem, Stefani odpowiada cytatem z Isaaca Newtona: „Ludzie budują za dużo murów, a za mało mostów”.

„Most ten ma zbyt duże znaczenie dla lokalnej tożsamości, by można było dopuścić do jego degradacji” – dodaje.

„Przejeżdżałem przez ten most tysiące razy, podobnie jak większość lokalnych »dieppois«. Mam mnóstwo związanych z nim wspomnień” – mówi. „Nie mogłem znieść wizji zniszczenia tego doskonale funkcjonującego mostu, tym bardziej że nowy obiekt nie byłby tak wytrzymały, elegancki i niezawodny”.

PRZYKŁADY PORAŻEK

BUDYNEK Y-BLOCK, DZIELNICA RZĄDOWA, OSŁO, NORWEGIA

Ten modernistyczny budynek z lat 60. o charakterystycznym kształcie, zdobiony piaskowanymi malowidłami ściennymi autorstwa Picassa został zaprojektowany w brutalistycznym stylu przez architekta Erlinga Viksjø i wytrzymał atak terrorystyczny w 2011 roku, w którym zginęło osiem osób, a 200 zostało rannych.

Obiekt stał się pomnikiem ofiar ataków, symbolem odporności demokratycznych wartości, których nie zdołał zniszczyć terrorizm.

Y-block stanowił element jednolitego kompleksu z przyległym wieżowcem z 1958 roku. Pod koniec budowy Pablo Picasso zaprojektował dwa murale: „Rybaka” i „Mewę”, które miały ozdobić budynek. Swoje dzieło wykonał innowacyjną techniką piaskowanego betonu, nową metodą opracowaną przez architekta budynku, artystę Carla Nesjara.

W 2020 roku po intensywnej debacie publicznej i pokojowych demonstracjach, które powstrzymała pandemia COVID-19, oraz pomimo nominowania budynku jako jednego z siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego w 2020 roku, Y-block zburzono. Znajdujące się na nim murale zostały usunięte i mają zostać wkomponowane w nowe budynki, które powstaną w jego miejsce.

Photo credit: Europa Nostra, Trond Isaksen, Statsbygg

STAROŻYTNE MIASTO HASANKEYF I JEGO OKOLICE (TURCJA)

Położoną nad brzegiem rzeki Tygrys w południowo-wschodniej części Turcji, niedaleko Syrii, liczącą 12 000 lat osadę Hasankeyf zamieszkiwały niemal wszystkie główne cywilizacje Mezopotamii.

Mieszcząca neolityczne jaskinie, rzymskie ruiny i średniowieczne zabytki Hasankeyf była żywym muzeum o imponujących rozmiarach, a jej pozostałości archeologiczne pochodziły z okresu od XII do XV wieku.

Nad osadą górowały pylony mostu Artukid i minarety dwóch meczetów Ajjubidów. Znajdował się tam również grobowiec Zeynel Bey, jedyny zachowany przykład architektury Timurydów w kraju. Najwyższa Rada ds. Zabytków rządu tureckiego w 1978 roku zaklasyfikowała starożytne miasto Hasankeyf i jego okolice jako zabytek archeologiczny pierwszego stopnia, przy czym kompleks zgłoszono również do umieszczenia na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO.

W lipcu 2020 roku – mimo licznych protestów oraz nominowania osady jako jednego z siedmiu najbardziej zagrożonych zabytków i miejsc dziedzictwa kulturowego w 2016 roku, a także wbrew umieszczeniu jej na liście stu najbardziej zagrożonych zabytków na świecie – cały ten wyjątkowo bogaty, wielokulturowy obiekt historii i dziedzictwa zatopiono w związku z budową zapory wodnej Ilisu.

Do położonego wyżej parku archeologicznego przeniesiono tylko osiem spośród wszystkich zabytków Hasankeyf.

Miasto Hasankeyf każdego roku odwiedzały setki tysięcy turystów.

Photo credit: Europa Nostra, Hasankeyf Matters

PARTNERZY

Europa Nostra jest europejskim głosem społeczeństwa obywatelskiego zaangażowanego w ochronę i promocję dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego. Założona w 1963 roku, jest ogólnoeuropejską federacją organizacji pozarządowych działających na rzecz dziedzictwa, wspieraną przez rozległą sieć organów publicznych, firm prywatnych i osób prywatnych, obejmującą ponad 40 krajów. Jest uznawana za największą i najbardziej reprezentatywną sieć ochrony dziedzictwa w Europie, utrzymującą bliskie stosunki z UE, Radą Europy, UNESCO i innymi organami międzynarodowymi.

Instytut EBI został utworzony w ramach Grupy EBI w celu wspierania inicjatyw społecznych, kulturalnych i akademickich w całej Europie. Wraz z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym przyczynia się do zaangażowania społeczności i obywateli.

Kreatywna Europa to sztandarowy program Komisji Europejskiej wspierający sektor kultury i sektor kreatywny. Program, którego budżet wynosi 2,44 mld EUR (2021–2027), inwestuje w działania, które wzmacniają różnorodność kulturową i odpowiadają na potrzeby oraz wyzwania sektora kultury i sektora kreatywnego. Jest on podzielony na trzy elementy: element kulturowy, element medialny oraz element międzysektorowy.

WWW.7MOSTENDANGERED.EU

#7MOSTENDANGERED